

BEATA ŚWIĄTEK

KARKONOSKA PAŃSTWOWA SZKOŁA WYŻSZA W JELENIEJ GÓRZE

Rodzina dotknięta przemocą – możliwości i formy pomocy na podstawie badań Specjalistycznych Ośrodków Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w regionie dolnośląskim

Violence Affected Family – Possibilities and Forms of Assistance Based on the Research of Specialist Centers of Support for Victims of Domestic Violence in the Region of Lower Silesia

Abstract: Family has always created an indispensable environment for a man to fulfill his needs and for his development. Family makes our lives meaningful, helps to put plans into practice and to assign goals. The need for belonging to a family constitutes a value dear to all communities. In the literature of the subject there exists a general division into functional and non-functional families. One of the factors determining a family's capability is violence. It influences the quality of the offspring upbringing, family relationships and bonds. In its air social competence of parents declines and their attitude to family-related responsibilities deteriorates. The issue of domestic violence is tackled by specialists of the area of law, psychology, sociology, pedagogy and medicine, who are studying sources and methods of fighting with this phenomenon. Its social damage is so devastating that its unambiguous definition is almost impossible. In the face of a serious threat generated by domestic violence in recent years, there have been held campaigns, workshops, local and nationwide conferences to promote assistance to violence-stricken victims. Preventive schemes have also been developed to restrain violence in schools and local community. Violence affected individuals can seek help in centers founded especially for this purpose and maintained by local councils (MOPS) or county councils (PCPR), as well as non-government organizations and associations. A comprehensive support for families suffering from domestic violence is provided by Emergency Intervention Centers and Specialist Centers of Support for Victims of domestic Violence. In the region of Lower Silesia there exist two institutions of such a character, one in Wrocław and the other one in Walbrzych. Their activity involves therapeutic tasks, aid and provision for victims of domestic violence.

Keywords: family, violence affected, support.

Rodzina była w przeszłości i jest obecnie dla każdego człowieka środowiskiem niezbędnym do zaspokajania potrzeb i rozwoju. Nadaje życiu sens, pozwala realizować plany i wyznaczać cele. Potrzeba posiadania rodziny – jak podkreśla A. Drożdż¹ – niezmiennie tworzy wartość docenianą przez wszystkie środowiska. Jawi się, jako źródło aprobaty i gratyfikacji, choć może też, być przyczyną zaburzeń. Z uwagi na to, w literaturze przedmiotu funkcjonuje uogólniony podział na rodziny funkcjonalne i dysfunkcjonalne. Za funkcjonalne uważa się te rodziny, które pomyślnie rozwiązują własne problemy, kierując się chęcią utrwalania własnej wspólnoty². Rodzina poprawnie funkcjonująca staje się źródłem siły i sprawności, zapewnia równowagę uczuciową³. Poziom socjopsychicznego zdrowia rodziny określa się poprzez pryzmat kilku wskaźników, które tworzą następujące grupy: zdrowie somatyczne, kondycja psychiczna, jakość funkcjonowania społecznego⁴. Dysfunkcjonalność rodziny może być związana z którąś z wymienionych grup problemowych. Dzieci, których środowisko domowe nie realizuje swoich funkcji poprawnie, narażone są na różne dolegliwości natury psychologicznej. Ich osobowość nie ma właściwie szans na optymalne ukształtowanie. Natężenie dysfunkcjonalności rodziny może przybierać różne formy. Możliwe jest całkowite nierealizowanie tych funkcji, lub też, wypełnianie tylko części zadań⁵.

Jednym z czynników decydujących o dysfunkcyjności rodziny jest przemoc. Wpływa ona, na jakość realizowanego wychowania oraz budowane relacje i więzi. Obniżeniu ulegają kompetencje społeczne rodziców oraz ich stosunek do obowiązków wynikających z założenia rodziny. Przemocą w rodzinie zajmują się specjaliści, między innymi z obszaru prawa, psychologii, socjologii, pedagogiki i medycyny, szukając przyczyn oraz metod powstrzymania zjawiska. Jego szkodliwość społeczna jest tak szeroka, że jednoznaczne określenie problemu jest niemal niemożliwe. Przemoc jako działanie zamierzone, wykorzystujące przewagę sił przeciw członkowi rodziny, narusza prawa i dobra osobiste, powoduje cierpienie

¹ A. Drożdż, *Młodzież a moralne kontynuacje kulturowe*. [w:] J. Stała (red.), *Dzisiejsza młodzież*, Kraków 2001 s. 187.

² S. Kawula, *Rodzina społecznego i indywidualnego ryzyka*, Toruń, s. 493.

³ M. Ziemska, *Postawy rodzicielskie*, Warszawa 1973 s. 211.

⁴ T. Wach, *Resocjalizacja nieletnich sprawców gwałtownych czynów zabronionych*, Lublin 2009, s. 61.

⁵ Tamże, s. 62.

i szkody⁶. Przejawiana jest najczęściej w postaci fizycznej, psychicznej, emocjonalnej, seksualnej. Jej rozwojowi sprzyja bierność obywateli i bezsilność służb publicznych.

Badania nad zjawiskiem przemocy domowej pozwalają twierdzić, że sprawcą przemocy może być każdy członek rodziny dysponujący przewagą sił fizycznych, psychicznych bądź ekonomicznych. Wykorzystując dostępne mu zasoby sił, narusza zwykle podstawowe prawa ofiary. Powoduje cierpienie i ból. Naraża, również zdrowie i życie ofiary na poważne szkody. Doświadczanie bólu i cierpienia sprawia, że ofiara ma mniejszą zdolność do samoobrony⁷.

Szczególnych strat w rodzinach dotkniętych przemocą doświadczają dzieci. Nie mogą one liczyć na oparcie w rodzinie i nie są chronione przed zgubnymi wpływami otoczenia zewnętrznego. Rozwijają się u nich cechy asocjalne, skrajnie samozachowawcze. Występowanie przemocy w rodzinie wiąże się z deformacją w procesie wychowania pięciu charakterystycznych obszarów. Są nimi: cenność, bezradność, niedoskonałość, zależność, niedojrzałość. Przedstawia się to następująco:

- drogocенność nie jest dziecku uświadamiana, rośnie i dojrzewa w stanie pozostawienia, chłodu uczuciowego;
- bezbronność jest cechą wyraźnie nadużywaną; dziecko nie podlega ochronie, staje się narażone na poniżenie i wykorzystywanie; poczucie to cechować będzie ogół kontaktów społecznych takich dzieci;
- niedoskonałość dziecka w rodzinie dysfunkcyjnej nie jest szanowana; dzieci są obiektami ataków, żąda się od nich więcej, niż są w stanie dać; niespełnienie oczekiwań powoduje, że stają się obiektami wyrzutów. Przejmują więc ten pogląd rzekomo ich dotyczący, stają się niepewne i łatwo popełniają błędy;
- w omawianych rodzinach inaczej niż w normalnych traktowana jest zależność dziecka. Nie pozwala się dziecku na samodzielność, stają się więc one bezbronne, mają trudności z rozpoznawaniem swoich potrzeb w dorosłym życiu;
- niedojrzałość dziecka jest traktowana bez respektowania jego praw. Dziecko jest zmuszane albo do zachowań nadmiernie dojrzałych, albo – przeciwnie – do infantylnych. Obie te postawy rodziców kształtują osobę ludzką niedojrzałą, niezdolną do samodzielności⁸.

⁶ Kodeks karny, art. 207 § 1.

⁷ A. Kostrzęba, *Ingerencja sądu w wykonanie władzy rodzicielskiej*, Warszawa 1978, s. 56.

Dziecko krzywdzone przez najbliższych reaguje syndromem objawów zaburzeń osobowych i chorobowych: brak zaufania, bezradność, nieumiejętność rozwiązywania problemów, tendencje do izolacji emocjonalnej i społecznej, zaprzeczanie i bagatelizowanie doznawanego bólu, upokorzenia i maltretowania. W kontaktach z innymi reaguje lękiem, niepewnością, obojętnością lub wrogością. Dziecko boi się, że będą je krzywdzić, woli utrzymywać dystans z otoczeniem, ma obniżone poczucie własnej radości⁹.

Wobec ogromnego zagrożenia, jakie niesie przemoc w rodzinie, w ostatnich latach organizowane są kampanie, szkolenia, konferencje lokalne i ogólnokrajowe zajmujące się propagowaniem pomocy osobom doznającym przemocy. Opracowywane są także, programy profilaktyczne zapobiegające przemocy w szkołach i środowisku lokalnym¹⁰. Jednostki doświadczające przemocy, szukając pomocy, mogą ją uzyskać w instytucjach do tego celu powołanych. Są to instytucje działające z ramienia gminy (MOPS) lub powiatu (PCPR), a także organizacje pozarządowe i stowarzyszenia.

Kompleksowe wsparcie dla rodzin dotkniętych przemocą świadczą Ośrodki Interwencji Kryzysowej oraz Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie. Działają one, między innymi, w oparciu o Ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. *o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*. Ustawa wskazuje dwa podstawowe kierunki działań zapobiegających przemocy. Z jednej strony zajmuje się ofiarami przemocy określając zasady postępowania. Z drugiej strony podaje zasady postępowania wobec osób stosujących przemoc w rodzinie. Pomoc, na jaką może liczyć ofiara przemocy, w myśl Ustawy to:

- 1) poradnictwo medyczne, psychologiczne, prawne i socjalne;
- 2) interwencja kryzysowa i wsparcie;
- 3) ochrona przed dalszym krzywdzeniem, poprzez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się z osobą pokrzywdzoną;

⁸ T. Wach, *Resocjalizacja nieletnich sprawców gwałtownych czynów zabronionych*, Lublin 2009, s. 71.

⁹ J. Zmarzlik, *Organizowanie pomocy interdyscyplinarnej*, „Świat Problemów” 2001, nr 7-8, s. 10.

¹⁰ S. Lasok, *Profilaktyka przemocy domowej*, „Niebieska Linia” 2001, nr 1, s. 16.

- 4) zapewnienie, na żądanie osoby dotkniętej przemocą, bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

Bezpośrednimi realizatorami polityki przeciwdziałania przemocy w rodzinie są wspomniane ośrodki wsparcia. Na terenie Dolnego Śląska znajdują się dwie placówki tego typu, jeden we Wrocławiu, drugi w Wałbrzychu. Ośrodki działają na podstawie wspomnianej Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. oraz Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 6 lipca 2006 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, a także szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.

Do zadań ośrodków należy między innymi prowadzenie oddziaływań terapeutyczno-wspomagających, interwencyjnych oraz zapewnienie potrzeb bytowych dla ofiar przemocy domowej. W celu zapewnienia ofiarom przemocy bezpieczeństwa ośrodki oferują schronienie i ochronę przed osobą stosującą przemoc w rodzinie. Natomiast dla sprawców przemocy w rodzinie prowadzone są zajęcia korekcyjno-edukacyjne. W omawianych ośrodkach kompleksową pomoc uzyskują ofiary przemocy w rodzinie z terenu województwa dolnośląskiego. W czasie pobytu w Ośrodku specjaliści podejmują intensywne działania w celu unormowania sytuacji rodzinnej osoby. Kadre specjalistyczną tworzą: pedagodzy, psycholodzy dla dorosłych i dla dzieci, terapeuci, socjoterapeuci, kurator do spraw karnych, policjant, specjalista pracy z rodziną, prawnik, pielęgniarka.

Procedura udzielenia pomocy obejmuje:

- zgłoszenie;
- dojazd do Ośrodka;
- wypełnienie dokumentacji;
- zapoznanie się z Regulaminem Ośrodka;
- zakwaterowanie;
- zameldowanie na pobyt tymczasowy;
- diagnoza rodziny;
- ustalenie pracownika prowadzącego.

Osoba, która po wstępnym zdiagnozowaniu zaliczona została do grona ofiar przemocy w rodzinie może przebywać w Specjalistycznym Ośrodku Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie 3 miesiące z możliwością przedłużenia do 6 miesięcy. Przyjęcie do hostelu nie wymaga skierowania.

Z pomocy specjalistów zatrudnionych w Ośrodku mogą korzystać, także osoby, których sytuacja życiowa nie wymaga umieszczenia ich w hostelu. Są to najczęściej osoby, które potrzebują wsparcia psychologicznego, pomocy w sporządzeniu pisma procesowego lub konsultacji wychowawczych w sprawie dzieci. Konsultacje te odbywają się z częstotliwością dogodną dla klienta.

Każda udzielona forma wsparcia jest odnotowywana, a ofiara przemocy, która zgłosiła się po pomoc trafia do rejestru placówki. W przypadku jednorazowej wizyty klienta w Ośrodku, pracownik jest zobowiązany do wypełnienia z nim karty interwencji, w której znajdują się dane osobowe klienta, krótki opis jego sytuacji problemowej oraz kierunki ustabilizowania jej. Karta interwencji daje podstawę do umówienia klienta ze specjalistą, a tym samym stanowi namiastkę informacji, z jakim rodzajem kryzysu klient się zgłosił. Ogólnie oferowane w ośrodkach wsparcie można podzielić na pięć podstawowych grup: wsparcie socjalno-bytowe, terapeutyczno-psychologiczne, pedagogiczne, prawne i medyczne.

W obszarze socjalno-bytowym praca prowadzona jest przez specjalistę ds. pracy z rodziną. Jest ona realizowana w oparciu o ustalenie indywidualnego planu pracy, spisane w formie kontraktu pomiędzy pracownikiem a osobą korzystającą z pomocy. Plan dostosowany jest do indywidualnej sytuacji rodziny. Pomoc obejmuje: uregulowanie sytuacji rodzinnej, uregulowanie spraw mieszkaniowych (złożenie wniosku o mieszkanie), uregulowanie spraw związanych z zatrudnieniem (rejestracja w PUP, podjęcie pracy i jej utrzymanie), uzyskanie niezbędnych świadczeń z pomocy społecznej, oraz dokumentów i zaświadczeń (dowód tożsamości, świadectwa pracy, zaświadczenia lekarskie).

W obszarze terapeutyczno-wspierającym udzielana jest specjalistyczna pomoc psychologiczna i psychoterapeutyczna. Psycholog i psychoterapeuta realizują zadania związane z poradnictwem psychologicznym, diagnozą i terapią psychologiczną oraz szkoleniem umiejętności ogólnie życiowych.

W obszarze wsparcia pedagogicznego specjalista prowadzi konsultacje dla dzieci i młodzieży, spotkania diagnostyczne, zajęcia ogólnorozwojowe indywidualne i grupowe (w grupach 3-5 osób), zajęcia terapeutyczne indywidualne. Organizowane są grupy terapeutyczne dla dzieci i poradnictwo dla rodziców.

Jednym z ważniejszych obszarów pomocy udzielanej w ośrodku jest wsparcie w dziedzinie wychowania i realizacji ról rodzicielskich. Program

zajęć wychowawczych przewiduje: podniesienie umiejętności wypełniania ról rodzicielskich, naukę pokonywania trudności wychowawczych, zdobywanie wiedzy na temat zabezpieczania potrzeb dziecka. W rozwiązaniu problemów wychowawczych ważną rolę odgrywa poradnictwo wychowawcze. Porada stwarza warunki sprzyjające do przeanalizowania trudności. Ważna jest tu spokojna dyskusja, czas do namysłu. Pozwala to sprowadzić wyolbrzymiane przez emocje trudności do właściwych proporcji i ułatwia znalezienie rozwiązań.

Istotną sferą działań z zakresu przeciwdziałania przemocy są formy pomocy przeznaczone dla dzieci z rodzin dotkniętych przemocą. Obejmują one zajęcia socjoterapeutyczne, terapię pedagogiczną, terapię zaburzeń zachowania, trening zastępowania agresji, psychoterapię i zajęcia relaksacyjne. Włączenie do grup terapeutycznych następuje po dokładnym zdiagnozowaniu psycho-pedagogicznym.

Z zaprezentowanych form wsparcia w latach 2008-2009 skorzystało łącznie aż 2352 osoby, w tym 284 dzieci z rodzin dotkniętych przemocą. Szczegółowe dane na temat liczby osób objętych pomocą prezentuje tabela 1.

W roku 2008 z pomocy całodobowej ośrodków skorzystały 304 osoby, natomiast z pomocy doraźnej 776 osób. W roku 2009 z pomocy całodobowej ośrodków skorzystało 355 osób, natomiast z pomocy doraźnej 917 osób.

W ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie otrzymują pomoc nie tylko ofiary ale także sprawcy przemocy. W stosunku do nich realizowane są programy korekcyjno-edukacyjne oparte na założeniu, że zmiana zachowań sprawcy przemocy może uchronić rodzinę przed rozpadem oraz umożliwić jej powrót do równowagi. Programy opracowane są na podstawie wytycznych zawartych w Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

W zależności od założeń, programy adresowane mogą być, do kobiet lub mężczyzn stosujących przemoc. Na uwagę zasługują, po pierwsze programy dla mężczyzn, skazanych za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary, zobowiązując ich do uczestnictwa w programie. Z drugiej strony realizowane są programy dla kobiet, które mają ograniczoną władzę rodzicielską lub są jej pozbawione w wyniku zaniedbań i nie wypełniania funkcji rodzicielskich. Po trzecie, realizowane są programy dla osób stosujących przemoc w rodzinie, które zakończyły terapię uzależnień od alkoholu lub narkotyków. Po czwarte funkcjonują programy dla osób, które

Tabela 1. Liczba osób objętych pomocą w ośrodkach dla ofiar przemocy w latach 2007-2008

Ośrodek	Liczba oraz płeć osób którym udzielono pomocy całodobowej		Liczba osób którym udzielono pomocy w formie doraźnej	
	2008	2009	2008	2009
Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie ul. Obornicka 99, Wrocław	119 w tym: 39 kobiet 80 dzieci	150 w tym: 90 osób doświadczających przemocy z terenu województwa dolnośląskiego; 60 osób w sytuacji kryzysowej z terenu Gminy Wrocław	Z pomocy doraźnej: w punkcie interwencyjnym 194 osób, telefon interwencyjny 498 osób, sprawcy przemocy objęci programem korekcyjnym 22 osoby	Z pomocy doraźnej skorzystało 861 osób, w tym: opieka ambulatoryjna 772 osoby; konsultacje w Terapeutycznym Ośrodku 89 osób
Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie ul. Ogrodowa 2a, 58-306 Wałbrzych	185 osób; - 126 kobiet, - 3 mężczyzn, - 56 dzieci	205 w tym: kobiet - 40, mężczyzn - 2, dzieci - 143, osoby starsze, w tym: kobiety - 4, mężczyzna - 1, osoby niepełnosprawne, w tym: kobiet - 8, mężczyzn - 2, dzieci - 5	z pomocy doraźnej skorzystało - 84 osób	z pomocy doraźnej skorzystało - 56 osób

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Dolnośląskiego

same zgłaszają się do uczestnictwa w programie lub zostaną skierowane przez pracowników socjalnych, kuratorów, terapeutów, pracowników ośrodków interwencji kryzysowej lub inne osoby, które posiadają informacje o stosowaniu przez nich przemocy, wobec osób najbliższych.

W ramach programów organizowane są konsultacje i poradnictwo psychologiczne, indywidualne oddziaływania korekcyjno-edukacyjne, promowanie wartości i postaw, które stanowią konstruktywną alternatywę wobec postaw wspierających przemoc. Organizowana jest także, grupa

samopomocowa prowadzona przez liderów, która podlega superwizji specjalistów prowadzących program.

Ciekawe propozycje programów dla sprawców przemocy proponuje Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia we Wrocławiu. Program korekcyjno-edukacyjny dla mężczyzn prowadzony jest w oparciu o metodę Duluth. Natomiast program dla kobiet stosujących przemoc w rodzinie obejmuje trening umiejętności wychowawczych. W zakres realizacji programu wchodzi indywidualne spotkania terapeutyczne (analiza sytuacji klienta, określenie obszarów problemowych, celów spotkań, kształtowanie umiejętności rozpoznawania emocji i uczenie sposobów ich kontroli, edukowanie) oraz praca w środowisku (diagnoza sytuacji rodziny, określenie planu pomocy, monitorowanie sytuacji). Podejście terapeutyczne skoncentrowane jest na „rozwiązaniu problemu” wykorzystując kompetencje klienta wg modelu Milтона Ericksona. Metoda posługuje się zarówno „wyjątkami” jak i transferem kompetencji „pożytkując” zasoby klienta do osiągnięcia postępów w pracy terapeutycznej. Czas trwania zajęć jest zróżnicowany i dostosowany do indywidualnej sytuacji osób objętych działaniami oraz uzależniony od ich motywacji własnej. Zgodnie z założeniami minimalny czas uczestniczenia w programie, określony w kontrakcie wynosi 48-60 godzin.

Liczbę sprawców przemocy, którzy zostali włączeni do programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie, w latach 2008-2009 w województwie dolnośląskim, przedstawia tabela 2.

W województwie dolnośląskim programem korekcyjno-edukacyjnym dla sprawców przemocy w rodzinie objęto 390 osób, które stosowały przemoc w relacjach rodzinnych. W ośrodku prowadzonym przez Stowarzyszenie Akson we Wrocławiu przeszkolono 144 osoby, natomiast w ośrodku prowadzonym przez PCPR w Wałbrzychu przeszkolono 246 osób. Rozbieżności w pracy ośrodków mogą warunkować występujące lokalnie problemy społeczne i zapotrzebowanie na tego typu działania.

O efektywności prowadzonych zajęć korekcyjno-edukacyjnych świadczy wzrost poziomu wiedzy odnośnie stosowania przemocy w rodzinie, zdobycie wiedzy i poznanie sposobów służących samokontroli reakcji przemocowych. Sprawcy powinni zdobyć umiejętności radzenia sobie w sytuacjach prowadzących do stosowania przemocy w rodzinie. W szczególności uświadomić sobie konieczność zaprzestania stosowania przemocy w rodzinie poprzez edukację mającą na celu:

- uświadomienie czym jest przemoc,

Tabela 2. Pomoc udzielona sprawcom przemocy

Województwo Dolnośląskie Podmiot realizujący zadanie	Liczba osób oraz płeć osób poddanych programom korekcyjno-edukacyjnym w 2008 roku			Liczba osób oraz płeć osób poddanych programom korekcyjno-edukacyjnym w 2009 roku		
	1	2	3	1	2	3
Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy prowadzi Stowarzyszenie Pomocy Akson ul.Obornicka 99 Wrocław	45 osób w tym: 29 mężczyzn i 16 kobiet	7 osób w tym: 7 mężczyzn	28 osób w tym: 28 mężczyzn	29 osób w tym: 20 mężczyzn 9 kobiet	brak osób	35 osób w tym 12 kobiet 25 mężczyzn
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wałbrzychu ul. Limanow- skiego 9 58-300 Wałbrzych	2 osoby w tym: 2 mężczyzn	5 mężczyzn	128 osób w tym: 114 mężczyzn 14 kobiet	2 osoby w tym: 2 mężczyzn	1 osoba w tym: 1 mężczyzna	108 osób w tym: 29 kobiet 79 mężczyzn

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Dolnośląskiego

Legenda:

- 1 – Osoby uczestniczące w programach korekcyjno-edukacyjnych ze względu na fakt skazania za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, odbywających karę pozbawienia wolności albo, wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonywanie kary.
- 2 – Osoby stosujące przemoc w rodzinie, które uczestniczą w terapii uzależnienia od alkoholu lub narkotyków i uczestniczą w programach korekcyjno-edukacyjnych, które stanowią uzupełnienie terapii.
- 3 – Osoby, które w wyniku innych okoliczności zgłosiły się do uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie.

- pozyskanie przez osoby stosujące przemoc świadomości własnych zachowań pomocowych wobec bliskich,
- nauczenie rozpoznawania przez nich sygnałów ostrzegawczych zapowiadających zachowania przemocowe,
- wykształcenie nowych umiejętności służące rozwiązywaniu konfliktów, sporów w rodzinie bez użycia agresji,
- przekazanie i wdrożenie nowych umiejętności partnerskiego układowania stosunków w rodzinie,
- nabycie umiejętności właściwego korzystania z pomocy innych.

W badanych ośrodkach analiza efektywności programów obejmowała wymienione wskaźniki i wykazała, że aż u 86% sprawców przemocy (bezpośrednio po zakończeniu programu) podniosła się wiedza w wymienionych sferach. Efektywność długoterminowa prowadzonych programów oceniana była po kilkutygodniowej do kilkumiesięcznej przerwie od zakończenia zajęć. Badanie, tak rozumianej efektywności, wymagało przeprowadzenia monitoringu w dwóch formach: podczas udziału w programie i po jego zakończeniu. Monitoring podczas udziału w programie, polegał, zgodnie z założeniami, na monitoringu sytuacji rodziny tj. kontakcie bezpośrednio z osobą zainteresowaną, określeniu możliwości wsparcia, monitorowaniu sytuacji czy nie dochodzi do kolejnych aktów przemocy. Monitorowanie prowadzone było w sposób ciągły przez cały rok, ale uzależnione było od woli współpracy osób zainteresowanych. Monitorowanie po zakończeniu udziału w programie polegało na trwającym do 6 m-cy wglądzie w sytuację rodziny. Realizacja tego założenia była utrudniona z uwagi na kontakt z byłymi uczestnikami programu. W jednym przypadku monitoring trwał powyżej 6 m-cy, w innym 1-miesiąc. W pozostałych było to utrudniane z uwagi na brak kontaktu z rodziną, lub osobą stosującą przemoc. Stosowane wówczas próby kontaktu osobistego poprzedzano informacją telefoniczną. Na podstawie tak prowadzonego monitoringu w badanych ośrodkach efektywność długoterminowa w 2008 r. szacowała się na poziomie 56%.

Elementem podsumowującym pracę z rodziną dotkniętą przemocą są badania ewaluacyjne. Mają na celu, między innymi, pokazać, które z wykorzystywanych metod pracy są najbardziej cenione przez klientów oraz, na jakie formy oddziaływań należy zwrócić szczególną uwagę. W chwili opuszczenia ośrodka przez osobę pokrzywdzoną dokonywana jest ocena realizacji planu pomocy, ocena stopnia zaangażowania osoby doznającej przemocy w rodzinie w procesie wychodzenia z sytuacji kryzysowej, ocena przystosowania do powrotu do życia w społeczeństwie. Sporządzane jest podsumowanie rezultatów pracy.

Przeprowadzone badania, w szczególności, skupiają się wokół takich kwestii jak:

- ocena udzielonej pomocy w kontekście opanowania trudności życiowych;
- ocena form i metod pracy;
- ocena udzielonej pomocy w odniesieniu do ujawnianych przez klientów problemów szczegółowych;

- ocena sposobu prowadzenia sprawy klienta przez pracowników;
- opinia klienta odnośnie tego, na co należy zwrócić większą uwagę;
- opinia klienta na temat najistotniejszych, jego zdaniem, form pomocy.

Analizując materiał ewaluacyjny klientów SOW można stwierdzić, że większość z nich, oceniając udzieloną pomoc, w kontekście rozwiązania trudności życiowych, uważa ją za efektywną. Aż 68,4% badanych twierdzi, że udzielone wsparcie zdecydowanie pomogło w opanowaniu problemu. Można więc, twierdzić, że świadczona w ośrodku, kompleksowa pomoc jest ważną zmienną decydującą o szybkim powrocie klienta do równowagi po doznanej przemocie i kryzysach jej towarzyszących.

Ponadto badania wskazują, że największy odsetek badanych klientów ośrodka ocenia świadczoną pomoc bardzo wysoko (47,4%) oraz wysoko (31,6%). Zdecydowana większość badanych klientów ocenia bardzo dobrze formy i metody pracy stosowane w ośrodku (68,4%). Największym uznaniem cieszą się wśród klientów: grupy wsparcia, terapie, rozmowy indywidualne. Klienci w większości oceniają udzieloną pomoc, jako trafiającą w ich indywidualne potrzeby. Podkreśla to w swoich wypowiedziach aż 58% badanych. Umożliwiła im ona powrót do równowagi emocjonalnej, dostrzeżenie możliwości rozwiązania problemów, pokonanie blokad związanych z doznaną przemocą w rodzinie.

Badani klienci – w największym procencie – uważają, że sposób prowadzenia ich sprawy zasługuje na bardzo wysoką ocenę. Wskazuje to na duże zaangażowanie i zrozumienie problemów klientów przez pracowników ośrodka. Akceptacja klienta jest jednym z podstawowych wskaźników decydujących o jakości relacji specjalista – klient. Jej istnienie ze strony pracowników powoduje, że klient chce mówić o swoich problemach, wyrzuca z siebie trudne, obciążające go przeżycia. Wraz z ujawnianiem problemów coraz lepiej rozumie swoją sytuację i szuka rozwiązań umożliwiających mu pokonanie problemów.

Największy odsetek podopiecznych wskazuje na dyscyplinę jako obszar, na który należałoby zwrócić większą uwagę. Istotny jest dla klientów także czas pobytu (20,1%) i problemy materialno-bytowe (20,1%). Ważne wydaje się to, że podopieczni oczekują w wielu wypadkach konkretnej pomocy w postaci zabezpieczenia środków do życia i mieszkania. Ośrodek nie dysponuje środkami, które mogłyby zagwarantować usamodzielnienie materialne klientów, oferowana pomoc dotyczy wsparcia psychologicznego, terapeutycznego, pedagogicznego, poradnictwa rodzinnego i pomocy prawnej. W opinii klientów najważniejszymi formami

pomocy jest pomoc psychologiczna, której wagę podkreśla 15,8% badanych oraz terapia i rozmowa, wymieniana przez 15,8% ankietowanych. Ważna jest pomoc prawna, która jest istotna dla 5,3% badanych. Ogólnie klienci oceniają uzyskaną w ośrodku pomoc bardzo wysoko, niemal 80% badanych na skali dziesięciostopniowej przyznaje jej od 7 do 10 pkt. Istnieje jednak niewielka grupa klientów, którzy uzyskaną pomoc oceniają średnio, bądź nisko.

Reasumując, zasadne wydaje się zauważyć, iż wypełniane przez Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia zadania odpowiadają potrzebom współczesnego społeczeństwa. Ich interdyscyplinarny charakter pozwala na uruchomienie wielopoziomowej pomocy rodzinie dotkniętej przemocą. Pozwala również na zauważenie rodziny w jej specyficznym, indywidualnym położeniu, z bagażem doświadczeń, gamą relacji i powiązań. Specjalistyczna kadra opracowująca diagnozę i oferująca szerokopasmowe wsparcie oraz współpraca wielu instytucji partnerujących (MOPS, PCPR, Prokuratura, Policja, Sąd) to najsilniejsze atuty Specjalistycznych Ośrodków Wsparcia wykorzystywane w walce z problemem przemocy w rodzinie.

Bibliografia

- Drożdż A., *Młodzię a moralne kontynuacje kulturowe*. [w:] J. Stała (red.), *Dzisiejsza młodzież*, Kraków 2001.
- Kawula S., *Rodzina społecznego i indywidualnego ryzyka*, [w:] (red.) S. Kawula, *Pedagogika społeczna: dokonania – aktualność – perspektywy*, Toruń 2001.
- Kodeks karny, art. 207 § 1.
- Kostrzęba A., *Ingerencja sądu w wykonanie władzy rodzicielskiej*, Warszawa 1978.
- Lasok S., *Profilaktyka przemocy domowej*, „Niebieska Linia” 2001, nr 1.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z dnia 20 września 2005 r.).
- Wach T., *Resocjalizacja nieletnich sprawców gwałtownych czynów zabronionych*, Lublin 2009.
- Ziemska M., *Postawy rodzicielskie*, Warszawa 1973.
- Zmarzlik J., *Organizowanie pomocy interdyscyplinarnej*, „Świat Problemów” 2001, nr 7-8.

